

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 № 1279)

№ 3, 2011

[Назад](#)[Головна](#)

УДК 332.13:330.111

О. П. Ковалевська,
к.ю.н., докторант Академії муніципального управління

ЖИТЛОВІ УМОВИ В СИСТЕМІ ХАРАКТЕРИСТИК ЯКОСТІ ЖИТТЯ

Анотація. В статті проаналізовано категорію «якість життя». Визначено місце житлових умов в системі характеристик якості життя.

Ключові слова: державне регулювання, житлова політика, житло, житлові умови, якість життя.

Annotation. In the article a category is analysed «quality of life». Certainly place of housings terms in the system of descriptions of quality of life.

Keywords: government control, housing policy, habitation, housings terms, quality of life.

Аннотация. В статье проанализирована категория «качество жизни». Определено место жилищных условий в системе характеристик качества жизни.

Ключевые слова: государственное регулирование, жилищная политика, жилье, жилищные условия, качество жизни.

Постановка проблеми. Однією із цілей суспільства і управлінської діяльності держави є підвищення якості життя населення. Проте на сучасному етапі ще до кінця не відпрацьовані чіткі і науково обґрунтовані критерії об'єктивної оцінки показників, на основі яких можна визначити реальний якісний стан рівня життя різних соціальних верств населення і за цими ознаками здійснити їх відповідне структурне ранжирування, реалізацію ефективної державної політики, спрямованої на забезпечення досягнення відповідного життєвого рівня населення [1, с. 3].

Житло є одним із найважливіших соціальних благ і складових якостей життя населення в цілому і кожної родини зокрема. Тому поліпшення житлових умов населення є невід'ємною і найважливішою частиною соціальної політики соціально-орієнтованої держави. Зокрема у Житловому кодексі Української РСР, який зі змінами діє і сьогодні, вказано, що «...в нашій країні було створено необхідні передумови для розв'язання однієї з найважливіших соціальних проблем – задоволення потреби трудящих у житлі» [2].

В Україні сьогодні проблема забезпечення населення житлом є однією з найбільш важливих для розвитку суспільства, оскільки призводить до зниження рівня життя населення, поширення бідності, зростання міграції, депопуляції населення та погіршення якості людських ресурсів в цілому. На пересічному українця приходить сьогодні 22 квадратних метри загальної площі житла, а значна частина населення проживає в незадовільних умовах [3, с. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних положень якості життя приділяється значна увага у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, зокрема такими науковцями, серед яких: Дж. Муллінз, С. Сірджі, В. Горбатов, О. Грішнова, М. Кизим, А. Колот, Е. Лібанова, Н. Лук'янченко, Л. Шаульська та ін. Вони досліджували тенденції та специфіку якості життя в Україні й обґрунтовували напрями її покращення. Проте, в їх роботах не надавалося особливої уваги саме житловим умовам, які виступають одним із найважливіших соціальних благ та основою для самореалізації сучасної людини.

Мета роботи. Мета статті полягає у дослідженні категорії «якість життя» та визначення в ній місця житлових умов.

Виклад основного матеріалу.

Ефективність проведеної державою соціально-економічної політики визначається підвищенням якості життя населення в розглянутий період часу, а також створенням умов для його поступального росту в довгостроковій перспективі. Відповідно, оцінка діяльності органів управління характеризується вмінням організації та використання наявних ресурсів для досягнення цієї мети.

Розглядаючи питання якості життя населення необхідно насамперед зупинитися на трактуванні самого терміну «якість життя». У цей час немає сталого визначення категорії «якість життя населення» і набору складових його характеристик. Це обумовлюється особливістю самого поняття, пов'язаного насамперед зі складністю його носія – людини.

Формування цієї дефініції має тривалу історію і велику розмаїтість підходів. Інтерес до категорії «якість життя» проявляли багато поколінь філософів, соціологів і економістів, у тому числі певні подання про рівень добробуту як про деякі стандарти життя викладалися в роботах філософа І. Канта, економістів А. Сміта, К. Маркса, П. Самуельсона. Практично всі дослідники пов'язують початок його формування в новітній історії з відомим американським економістом Дж. Гелбрейтом, який у монографії «Суспільство достатку» визначив його як можливість споживання різних благ і послуг, відображені через економічні показники і які характеризують певний спосіб життя [4, с. 26]. На наш погляд, ємність такого підходу визначається тим, що Дж. Гелбрейт пов'язав якість життя людини як з конкретним споживанням, описуванням через економічні показники, так і способом життя, що певною мірою характеризує нематеріальні потреби людини.

Прихильники психологічного підходу вважають, що правдива характеристика якості життя індивіда відображена в його суб'єктивних відчуттях і для її одержання необхідно мати комплекс оцінок її задоволеності різними сторонами життя.

У такому підході є об'єктивна основа. Складність самого суб'єкта – людини спричиняється неоднозначністю взаємозв'язків об'єктивних і суб'єктивних умов життя і не підтверджує аксіому оцінки якості життя на основі тільки об'єктивних показників, відповідно до якої люди, що перебувають у кращих матеріальних умовах живуть краще і повинні бути більше задоволені своїм життям.

Поеднати ці підходи, на наш погляд, найбільшою мірою вдалося А. Пігу, що розділяв терміни «добробут» і «якість життя». Економічний добробут ні в якій мірі не рівнозначний загальному, тому що не включає багато елементів, які властиві якості життя: характер роботи, навколишнє середовище, взаємовідносини між людьми, положення в суспільстві, житлові умови і громадський порядок [5, с. 98].

У політичній термінології словосполучення «якість життя» найбільш конкретно вперше було вжито Президентом США Л. Джонсоном, який започаткував боротьбу з бідністю, оскільки обраний курс соціальної політики був направлений на покращення життя американців [6]. У цей час загальноприйняте використання цього терміна для визначення завдань соціальної політики.

У радянський період в економічній літературі термін «якість життя» не використовувався, а застосовувалися поняття «народний добробут» та «рівень життя». Цій проблемі були присвячені праці таких радянських дослідників, як М.І. Бузлякова, В.Н. Кириченко, В.Ф. Майєра, Н.М. Римашевської, Н.П. Федоренко [7, с. 12-15].

Термін «народний добробут» відображав розвиток потреб людей, стан і способи їх задоволення, характеристику майнового становища підприємства [7, с. 12]. Проте поступово він втратив свою значимість на користь термінів «рівень життя» та «якість життя».

Визначення рівня життя пов'язують з рівнем споживання матеріальних і нематеріальних благ і послуг [8, с. 240] та ступенем задоволення фізичних, соціальних, інтелектуальних, духовних і політичних потреб населення, включаючи реальні економічні джерела і соціально-правові гарантії забезпечення умов життєдіяльності населення [9, с. 13].

Як комплекс показників, що найбільш чітко вписується в систему управління, варто привести їхній перелік, сформульований В.Н. Кириченко [10, с. 32]: соціально-демографічні характеристики, класовий і соціально-економічний склад населення; розвиток відносин власності; характер, зміст і умови праці; ресурсне забезпечення програм соціального розвитку і зростання рівня життя народу; доходи населення; споживання населенням матеріальних благ і послуг; соціально-побутова інфраструктура: освіта, культура і мистецтво, медичне обслуговування, відпочинок, фізкультура і спорт, житло, комунальне обслуговування, побутове обслуговування, транспортне обслуговування і зв'язок, торгівля і громадське харчування; бюджет часу; охорона навколишнього середовища.

Більш розгорнутий перелік показників, який характеризує рівень і якість життя та дозволяє, у той же час, дати їхню оцінку, наведений у праці [5, с. 29]. У характеристику житлових умов автори включають такі його параметри як тип, вид, приналежність, забезпеченість, комфортність житла.

Характеризуючи позиції радянських дослідників доцільно привести наступні важливі міркування В.Ф. Майєра [7, с. 15], який виділив пріоритетність характеристик споживання, їх рівня і структури при оцінці рівня життя населення, і ввів розходження між показниками рівня і якості життя та визначальних їхніх чинників, такими як розвиток продуктивних сил, умови праці, природно-кліматичні умови тощо.

Якість і рівень життя, на думку В.Н. Бобкова [11, с. 144] є характеристиками одного об'єкта – «життя», але під різними кутами зору: якість в аспекті її розмаїтості і розвитку особистості; рівень – в аспекті вираження грошової і умовно грошової форми споживання людьми різноманітних споживчих комплексів. Але даний об'єкт являє собою структурну цілісність, а тому може бути охарактеризований як єдність цілого і його частин.

Якість життя науковці представляють як: задоволеність населення життям з точки зору широкого набору потреб та інтересів [12, с. 462]; ступінь відповідності умов і рівня життя науково обґрунтованим нормативам або визначеним стандартам [8, с. 240].

Структуру якості життя запропоновано визначати наступними категоріями: 1) якість суспільства (особистості, населення, окремих соціальних груп і організацій цивільного суспільства); 2) якість трудового і підприємницького життя; 3) якість соціальної інфраструктури; 4) якість навколишнього середовища; 5) особиста безпека; 6) задоволеність людей своїм життям. Поняття «якість життя» характеризує цілісний, тобто всебічний прояв сутнісних сил людини» [11, с.144].

Розглядаючи складові категорії «якість життя населення» необхідно також відзначити зміну значимості окремих її компонентів у часі. Так, найважливіша в минулому компонента «калорійність харчування» для розвинених країн втратила свою актуальність, а екологічна обстановка набуває все більшого значення.

Якість життя в широкому змісті – це задоволеність населення своїм життям з точки зору різних потреб і інтересів, а у вузькому – охоплює характеристики рівня життя (умови праці і відпочинку, житлові умови, соціальну забезпеченість і гарантії тощо) без рівня життя в його економічному розумінні (доходи, вартість життя, споживання) [7, с. 12-13].

Тобто сутність категорії «якість життя» доцільно розглядати як сукупність характеристик існування і життєдіяльності сучасної людини, що включає в себе як матеріальні, так і основні зовнішні умови її життєдіяльності, відображені в масовій свідомості населення.

Житлові умови – найважливіша складова комплексу характеристик якості життя. Причому, наявність житла, що відповідає потребам людини (родини), або відсутність необхідного рівня забезпеченості житлом надає можливість або перешкоджає реалізації інших потреб людини. Наприклад, розміщення всього комплексу сучасних побутових пристроїв, меблів, гардероба вимагає досить високої загальної житлової площі житла. Житлові умови впливають на здоров'я людини, можливість одержання освіти, її працездатність. Сучасне житло повинне забезпечувати можливість користуватися автомобілем (наявність гаража або місця для його паркування), реальну доступність послуг установ і об'єктів соціально-побутової інфраструктури, наявність сучасних засобів зв'язку, включаючи Інтернет. Нарешті, гарні житлові умови – невідмінна передумова самореалізації сучасної людини.

Конституцією України, статтею 47 і 48 гарантується громадянам України право на житло, зокрема «...Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду... Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло» [13].

Розглядаючи житлові умови населення як складову частину якості життя необхідно зупинитися на характеристиці житла як економічної категорії.

Житло в сучасних умовах є товаром, але товаром, що має значну економічну і соціальну специфіку:

- житло, розташоване в багатоповерховому житловому будинку є приватною власністю, але його використання має узгоджуватися з іншими мешканцями, враховувати їхні інтереси. У цьому змісті приватне житло є складовою частиною товару, що перебуває у володінні групи осіб (у випадку ТСЖ) або муніципальної власності. На його використання цією обставиною накладаються певні обмеження;
- житло прив'язане до певного місця, пов'язане з навколишньою комунальною і транспортною інфраструктурою, доступним для його мешканців ринком праці, що відображається на можливості його використання і динаміці вартості;
- житловий будинок розрахований на дуже тривалий термін служби і тому повинен відповідати не тільки дійсним потребам мешканців, але і вимогам віддаленої перспективи;
- наявність або відсутність житла, що задовольняє потребам людини, багато в чому визначає складні сімейні відносини і народжуваність, можливість повноцінного життя людини, а в сучасних умовах нерідко і виробничої діяльності;
- житло – товар тривалого користування. Воно є частиною накопиченого багатства родини, при адекватній соціальній політиці може використовуватися як важлива мета заощаджень населення, джерело додаткового стійкого доходу, а також як інвестиційний ресурс.

У цей час забезпеченість житлом не відповідає запитам населення і його уяві про гарну якість життя. Проведені соціологічні опитування підтверджують високу актуальність поліпшення житлових умов для більшості населення України і його пріоритетність у порівнянні з багатьма іншими складовими якості життя. Так, за даними Державного інституту проблем сім'ї та молоді, близько 60 % українських сімей незадоволені власними житловими умовами та потребують їх покращення. Саме серед молодих сімей майже кожна друга незадовольнена своїм житлом і лише 17% повністю вдоволені умовами проживання [14]. І хоча за даними досліджень домогосподарств задоволеність їх житловими умовами протягом останніх років покращилась [15], все ж цього замало.

Для досягнення встановленого ООН мінімального рівня забезпечення житловою площею – 30 м² на людину [16] в Україні необхідно побудувати обсяг житла, приблизно рівний половині наявного на даний момент, що з урахуванням нинішніх обсягів будівництва в рік знадобиться в середньому по Україні 60 років [17].

Житлові умови визначаються комплексом характеристик. Основна характеристика, використовувана в статистиці України, – забезпеченість загальною житловою площею, що включає всю площу житла, розраховуючи на одну людину. Такий підхід об'єктивно обґрунтований, оскільки дає найбільш повну уяву про кількісну характеристику житлових умов і дозволяє узгодити цей показник із заходами державних органів управління з поліпшення житлових умов населення. Показник забезпеченості загальною житловою площею переконливо ілюструє регіональні розходження в житлових умовах, у тому числі в містах і сільській місцевості. З його допомогою можна простежити взаємозв'язок міграційних потоків і наявності житла, виявити чинники, що формують ринок житла.

Цей показник донедавна був основою для міжнародних порівнянь житлових умов населення і лише в останні 15-20 років розвинені країни, у міру поліпшення житлових умов, стали використовувати інші характеристики. Слід зазначити високу однаковість цього показника в різних країнах, що полегшує розуміння ситуації, здійснюване за його допомогою. Хоча в ряді країн існують і свої особливості, які не вносять принципових змін у загальну картину.

Загальна житлова площа визначається як сума площ житлових і підсобних приміщень квартир, а також площ лоджій, балконів, веранд, терас і комор, які розраховують із відповідними понижуючими коефіцієнтами в будинках квартирного і готельного типу, гуртожитках постійного типу і інших будівлях, призначених для проживання людей. До підсобних приміщень відносяться кухні, передні, внутрішньоквартирні коридори, ванни або душові, туалети, комори або господарські вбудовані шафи.

Розподіл населення, що приводиться у вітчизняній статистиці, за забезпеченістю житлом відображає його диференціацію за цим показником і, відповідно, якість життя. При цьому необхідно враховувати, що в категорію добре забезпечених житлом підпадає значна частина самотніх пенсіонерів – одна з найбільш бідних груп населення.

Житлова забезпеченість тісно пов'язана з характеристиками самого житлового фонду. Однією із основних серед них є частка старого і аварійного житлового фонду, тобто практично непридатного для проживання. Його ліквідація є пріоритетним напрямком житлової політики. Слабким місцем цього показника є його недостатнє ув'язування з конкретними вимогами до факту визнання житла старим або аварійним, що надає можливість суб'єктивного підходу до його визначення залежно від наявності фінансових засобів на переселення громадян з аварійного житла, можливості одержання на ці цілі субсидій з бюджету вищестоящої управлінської ланки тощо.

Для оцінки стану житлового фонду більшу аналітичну цінність мають показники ступеня зношеності його основних фондів, коефіцієнти їхнього відновлення і вибуття, питомої ваги повністю зношених основних фондів. Але вони важливі не стільки як характеристика якості життя проживаючого в них населення, скільки як інформація про перспективи руху житла, насамперед його вибуття.

Інша характеристика – розмір житла (квартир, індивідуальних будинків) у метрах загальної площі житла. Вона значною мірою дає уяву про якість житлового фонду. Розподіл житла за його розміром показує структуру житлового фонду і його відповідність структурі родин.

У розвинених країнах в останні роки в якості основного використовується показник кількості кімнат у житлі. Саме розподіл житла за кількістю кімнат, відповідність кількості кімнат житлового фонду структурі родин дають у сучасних умовах об'єктивну уяву про якісну характеристику житлового фонду і його відповідність потребам населення. При порівнянні України з іншими країнами за цим показником особливо наочно видно наше відставання і напрямки вдосконалення житлового фонду, невідповідність структури споруджуваного житла, обумовленого фінансовими можливостями населення, його перспективним потребам.

Для того, щоб житло забезпечувало необхідну якість життя людини недостатньо наявності просторого приміщення. Придатність житла для проживання, його якість багато в чому визначаються рівнем його благоустрою. Статистика виділяє наступні основні види благоустрою:

- наявність водопостачання. У якості основних використовуються показники питомої ваги загальної площі, обладнаної водопроводом, і кількість та питома вага населених пунктів, що мають водопровід з поділом за містами і сільською місцевістю. Житловий фонд вважається обладнаним водопроводом, якщо усередині будинку є розподільна мережа водопроводу, у яку вода надходить централізовано з водопроводу або артезіанської свердловини. З огляду на обсяг води, споживаної сучасною людиною для побутових потреб, його важливість для повноцінного життя очевидна;
- опалення. В умовах клімату більшості територій України його роль досить значима в створенні умов комфортного проживання і високої якості життя мешканців. Родини, що проживають у будинках, що не мають постійного опалення, зазнають значних труднощів у підтримці в будинку нормальної температури в холодний період часу. Самостійне опалення житла вимагає більших додаткових витрат і, як правило, часу;
- каналізація. Її наявність, принаймні в умовах міського середовища, також є істотною ознакою комфортного життя. На жаль, значна частина навіть міського житлового фонду ще її не має;
- газопостачання. Статистика тут враховує і розрізняє забезпечення мережним і зрідженим газом. Можливість використання газу особливо важлива в умовах сільської місцевості, через існуючі перебої в електропостачанні. Для великих міст його важливість не настільки очевидна, внаслідок поступового переходу на електропалити. Характерно, що в міському житловому фонді частка житла, обладнаного газом, фактично стабілізувалася з кінця 70-х років, при одночасному зростанні частки житла, обладнаного стаціонарними електроплитами;
- гаряче водопостачання. Безсумнівно висока значимість цієї побутової послуги для комфортного проживання людини. Вартість цього виду благоустрою досить висока. Цим обумовлюється його менша забезпеченість у порівнянні з вищенаведеними видами благоустрою. В Україні гаряче водопостачання зростає значною мірою за рахунок будівництва нового житла;
- наявність ванни (душу). Цей вид благоустрою також необхідний для комфортного життя сучасної людини. Його збільшення за технологічними причинами прямо залежить від забезпечення житлового фонду каналізацією;
- забезпеченість стаціонарними електроплитами. Ці побутові пристрої мають більшу екологічність і безпеку порівняно з газовими, що закономірно приводить до поступового зростання забезпеченості ними, особливо за рахунок будівництва нового житла.

У сучасних умовах до видів благоустрою варто додати доступність сучасних засобів зв'язку, у тому числі виходу в Інтернет. Це важливо не тільки з позицій комфортного побутового проживання сучасної людини й переносу інтелектуальної праці в домашні умови, що є визначальною тенденцією розвитку продуктивних сил у розвинених країнах.

Житлові умови визначаються не тільки безпосередньо характеристиками розташовуваного житла, але і доступністю для проживаючої в ньому родини соціально-побутової інфраструктури і стану навколишнього середовища. Очевидно, що навіть великий і впорядкований будинок, який не має надійної транспортної доступності (насамперед виходу на дорогу із твердим покриттям), віддалений від мережі установ, необхідних родині (школа, установи охорони здоров'я і культури, у великих містах – метро), має для повноцінної родини низьку цінність як житло покликане задовольняти певні потреби. Житло повинне бути вписане в навколишнє середовище і інфраструктуру.

В останні роки у великих містах значно підвищилася значимість екологічної обстановки. Цінність багатьох комфортних квартир, як місць проживання, розташованих поблизу транспортних магістралей різко знизилася. Підвищилася важливість знаходження поблизу житла паркової зони або лісового масиву. Це безпосередньо відображається і на вартості житла. Оцінити цей фактор можна, використовуючи показник площі (частки займаної площі в межах міста) зелених насаджень.

Сучасне життя, висуває нові додаткові вимоги як безпосередньо до самого житла так і до житлової забудови в цілому. Так, сучасне житло повинне забезпечувати можливість користуватися автомобілем, що припускає наявність гаража або місця для його стоянки.

Важливий показник житлових умов – статус володіння житлом. У вітчизняній статистиці використовується наступна градація житла, що досить повно характеризує ознаку його володіння: приватний, у тому числі у власності громадян, з якого виділяється житло житлово-будівельних кооперативів, державний і муніципальний.

Для характеристики житлового фонду також використовується показник матеріалу, з якого побудовано житло.

Висновки. Отже, житло є одним із найважливіших соціальних благ і складових характеристик якості життя населення, що відповідає потребам людини, а за його відсутності перешкоджає реалізації інших власних потреб. Житлові умови впливають на здоров'я людини, можливість одержання освіти, її працездатність, тобто є неодмінною умовою самореалізації.

Законодавчо закріплені положення щодо створення державою умов, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду сьогодні не виконані. Забезпеченість житлом в Україні не відповідає запитам населення і його уяві про гарну якість життя, що підтверджує високу актуальність поліпшення житлових умов для більшості населення.

Література:

1. Соціальні індикатори рівня життя населення: Стат. зб. – К. : Державний комітет статистики України, 2011. – 203 с.
2. Житловий кодекс Української РСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5464-10>.
3. Ушацький С.А. Організаційно-економічні основи формування та розвитку ринку доступного житла : монографія / С. А. Ушацький, А. В. Сердюк. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 176 с.
4. Гэлбрейт Дж. Общество достатка / Дж. Гэлбрейт. – М, 1968. – 216 с.
5. Пигу А. Экономическая теория достатка / А. Пигу. – М, 1985. – 192 с.
6. Линдон Бэйнс Джонсон : великий непопулярный Президент [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.coldwar.ru/johnson/lyndon_johnson.php.
7. Жеребин В.М. Уровень жизни населения / В.М. Жеребин, А.Н. Романов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 592 с.
8. Удотова Л.Ф. Социальная статистика. – К. : КНЕУ, 2002. – 376 с.
9. Мандибур В.О. Рівень життя населення та механізми його регулювання : Автореф. дис... канд. екон. наук / Інститут економіки НАН України. – К., 1999. – 40 с.
10. Кириченко В.Н. Социальные проблемы в перспективном планировании / В.Н. Кириченко. – М. : Экономика. – 1982. – 214 с.
11. Азгальдов Г.Г. Квалиметрия жизни : монографія / Г.Г. Азгальдов, В.Н. Бобков, В.Я. Ельмеев и др. – М. : Всероссийский центр уровня жизни; Ижевск: Издательство Института экономики и управления УдГУ. – 2006. – 820 с.
12. Ефимова М.Р. Социальная статистика / М.Р. Ефимова, С.Г. Бычкова. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 560 с.
13. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show?nreg=254%EA%2F96%E2%F0&find=1&text=%E6%E8%F2%EB%EE&x=3&y=11>.
14. Ноур А. М. Особливості становлення та розвитку молодих сімей в Україні [Електронний ресурс] / А. М. Ноур // Український соціум. – 2003. – № 1 (2). – С. 61-71. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vidmagcontent.php3?m=8&n=50&c=1076>.
15. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств) України у 2009 році [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/gdn/sdh/sdh2009.htm>.
16. Нудельман В. Київ - свято, яке завжди з тобою [Електронний ресурс] / В. Нудельман // Дзеркало тижня. - № 31 (610), 19-25 серпня 2006. - Режим доступу : <http://www.zn.ua/3000/3320/54202>.
17. Котенко А. Обеспечение жильем граждан Украины: реалии и перспективы [Електронний ресурс] / А. Котенко, Ассоциация специалистов по недвижимости Украины. - Режим доступу : <http://www.asnu.net/rus/analytics/articles/03.html>.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"